

Original Article

Indirect claims of shareholder in international forum against host states, with respect to Iran and England legal system

Farnaz Zebardast¹, Mohammad jafar Ghanbari Jahromi*²

¹ PhD Student, Oil and Gas Law, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

² Associate Professor, Department of International Law, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

10.22080/LPS.2021.22116.1262

Received:

September 5, 2021

Accepted:

October 27, 2021

Available online:

November 27, 2021

Main Subjects:

International Law

Keywords:

shareholders claims, Barcelona Traction, indirect claims, reflective loss, investment arbitration

Abstract

Right of shareholders to raise claims against host state in International legal forums is a relatively recent subject mainly discussed in investment arbitrations field. In classical international law, shareholders did not have any jus standi in raising direct claim against host state and diplomatic protection was the only means for claiming any remedy. This matter was generally touched on by International Court of Justice in Barcelona Traction case. The Court by distinguishing between “right” and “interest” considered that only the right of shareholders is protected. Nevertheless, it recognized the possibility of remedying reflective rights if there exists a supporting treaty. In this article the questions if shareholders possess any jus standi to make indirect or reflective claims against host state and how the investment arbitrations have reacted to indirect claims of shareholders for reflective loss, will be reviewed. Further, how the domestic law legal systems, such as Iran and England, have reacted to the claims of shareholders for reflective loss is considered. The article concludes that shareholders do not have a any jus standi in domestic law such as England for raising indirect claims and the position is not clear under Iranian law. However, Under modern international law, investment agreements provides for the possibility of shareholders raising indirect claims against host states that emanate from the consent of the state given in the under laying investment treaty. Although this type of treaties do not have express provision on damages and indirect claims, the investment arbitration precedents shows that the general conditions provide ground for accepting the right of shareholders to raise indirect claims.

*Corresponding Author: Mohammad jafar Ghanbari Jahromi

Address: Department of International Law, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran Email: mig.jahromi@gmail.com

Extended Abstract

1. Introduction

Under the principle of Customary International Law, an individual has no standing to present claim against foreign states and the government must advocate the claim. Thus, “it is a matter for the state to decide whether, for juridical or political reasons, the case shall be taken up or not”.

In *Barcelona Traction*, the International Court of Justice distinguished between shareholder “rights” and “interests” (1970, I.C.J, 34-35), noting that the rights are what a shareholder has directly in his capacity as a shareholder. According to the court, an interest is not important enough to be changed to a claim on the international level.

The Court also held that the shareholders can protect resources in treaty stipulations or special agreements directly concluded between the private investor and the state in which the investment is placed.

In most instances, shareholders were claiming for damages resulting from measures affecting local companies directly. These cases have given rise to a plethora of literature on shareholders’ right to claim under ICSID arbitration. The intensive debate triggered by these disputes stems from the fact that, according to Customary International Law applicable to diplomatic protection, the national state of the shareholder does not have standing to seek redress on behalf of the shareholder if damage is done to the company in which the shareholder holds shares. The second half of the 20th century has witnessed the striking development of numerous regional and bilateral investment treaties (BITs). These treaties always include shares as covered

investments and give the investor direct access to international arbitration. Investment treaties usually simply refer to shareholdings as a type of covered investment without further specifications. This broad wording of treaties gives rise to numerous questions. – How far does this protection extend?

2. Methods

This research tries to answer whether the shareholders have the right to sue in international forum or not, and if the answer is yes, in which kind of claims they could follow their rights. The method is descriptive and analytic. There are many arbitral awards which improve the theory of this article. The awards are reviewed on the conventional base.

3. Result

Under the principle of Customary International Law, an individual has no standing to present claim against foreign states and It is the government which must claim through diplomatic protection. According to Customary International Law applicable to diplomatic protection, the national state of the shareholder does not have standing to seek redress on behalf of the shareholder if damage is done to the company in which the shareholder holds shares. Thus, the shareholders must protect recourses in treaty stipulations or special agreements directly concluded between the private investor and the state in which the investment is placed. Agreements that include dispute settlement clause give the shareholder *Juse standi* to claim against the host government in relation to measures affecting the company rights damages to the interests of shareholders.

4. Conclusion

Domestic regulations of countries and International Investment Agreements ('IIAs')¹ create international law rights and cause actions and provide conditions for the creation of international arbitral tribunals to enforce them.

Shareholder claims under IIAs for measures causing harm to a company in which, directly or indirectly, they hold shares are nowadays a significant part of investment arbitration. As a jurisdictional matter, investment tribunals have virtually unanimously allowed these claims. The theory behind this accepted position is that, regardless of who the direct addressee of the host state's measures is, as protected investors, shareholders exercise their own treaty rights and hold an 'independent right of action' to pursue treaty claims (Dolzer & Schreuer, 2012, 56-57). From the shareholder claimant's perspective, the independence or separation between its international law right of action and that of the local company may have considerable advantages, e.g., shareholders can bring such claims irrespective of forum selection clauses or other jurisdiction provisions applicable to local claims or related local proceedings. Due to lack of privacy and differences in the causes of action, host states may struggle to invoke the local company's contractual and national law obligations applicable to the investment project, and any compensation awarded by the investment tribunal is owed to the shareholder, even if the claim relates to measures adopted against the company.

¹ The most numerous types of IIAs are bilateral investment treaties ('BITs'). While there may be considerable differences as to structure and scope

Funding:

The article has no funding support.

Authors' contribution:

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Conflict of interest:

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgment

As this paper is a theoretical legal study, no data, models, or codes were generated or used during the study.

between BITs and other kinds of IIAs (as well as among BITs), these differences are not always relevant for the present purposes

علمی پژوهشی

دعاوی غیر مستقیم سهامداران در مراجع بین المللی علیه دولت میزبان، با نگاهی بر حقوق ایران و انگلیس

فرناز زبردست^۱، محمدجعفر قنبری جهرمی^{۲*}

^۱ دانشجوی مقطع دکتری حقوق نفت و گاز، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران
^۲ دانشیار گروه حقوق بین الملل، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

doi 10.22080/LPS.2021.22116.1262

چکیده

سمت سهامداران در اقامه دعوی علیه دولت میزبان نزد مراجع حقوقی بین المللی، موضوع نسبتاً بدیعی است که در رویه داوری های سرمایه گذاری بدان پرداخته شده است. در حقوق بین الملل کلاسیک، سهامداران در اقامه دعوی علیه دولت میزبان فاقد "سمت" بودند. جبران خسارات سهامداران فقط از طریق حمایت سیاسی دولت متبوع آنان و صرفاً در حدود "حقوق" سهامداران امکان پذیر بود. این موضوع در رای دیوان بین المللی دادگستری در قضیه بارسلونا تراکشن انعکاس یافته است. دیوان بین المللی دادگستری در رای مذکور با تفکیک بین حق و منفعت صرفاً حقوق سهامداران را قابل حمایت دانست. لکن در عین حال، وجود معاهدات را به عنوان مبنایی جهت جبران خسارت انعکاسی سهامداران، شناسایی نمود. در این نوشتار به این مسئله پرداخته می شود که آیا سهامداران در اقامه دعوی غیرمستقیم و انعکاسی به طرفیت دولت میزبان ذی سمت می باشند و داوری های سرمایه گذاری به "دعاوی غیر مستقیم" سهامداران علیه دولت میزبان جهت مطالبه "خسارت انعکاسی" چگونه پاسخ داده اند. رویکرد حقوق داخلی کشورها از جمله ایران و انگلیس به دعاوی انعکاسی سهامداران چگونه است؟ یافته مقاله این است که در حقوق داخلی کشورها از جمله انگلیس، سهامداران در اقامه دعوی غیر مستقیم، فاقد سمت هستند و در حقوق ایران نیز امری ناشناخته است. لکن در حقوق بین الملل مدرن قراردادهای سرمایه گذاری بین المللی، مبنایی برای سهامداران در اقامه دعوی علیه دولت میزبان بنیان نهاده که از رضایت دولت متعاقد نشأت می گیرد. اگرچه این توافقنامه ها در خصوص خسارات و دعاوی غیر مستقیم صراحت ندارند، لکن رویه های داوری سرمایه گذاری، اطلاق این شروط را حمل بر شمول دعاوی غیر مستقیم نموده است.

تاریخ دریافت:

۱۴ شهریور ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش:

۵ آبان ۱۴۰۰

تاریخ انتشار:

۶ آذر ۱۴۰۰

موضوعات:

حقوق بین الملل

کلیدواژه ها:

دعاوی سهامداران، بارسلونا
تراکشن، دعاوی غیر مستقیم،
خسارت انعکاسی

* نویسنده مسئول: محمدجعفر قنبری جهرمی

ایمیل: mig.jahromi@gmail.com

آدرس: دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

۱ مقدمه

در سال ۱۹۶۲ دولت بلژیک دعوی به طرفیت دولت اسپانیا در حمایت سیاسی از اتباع خود طرح نمود. دیوان بین المللی دادگستری در حکم صادره بین حقوق و منافع سهامداران تفکیک نمود و اعلام داشت که خسارات وارده و مورد ادعای بلژیک، خسارتی است که در نتیجه خسارت به شرکت به سهامداران وارد شده است و به عبارتی دیگر، خسارت به منافع سهامداران است و حقی از سهامداران که به موجب حقوق بین الملل یا "معاهده ای" شناخته شده باشد، تضییع نگردیده است.

رای دیوان بین المللی دادگستری در خصوص شناسایی معاهدات از یک سو و رشد سرمایه گذاری های خارجی از دگر سو، موجب رشد روز افزون معاهدات دوجانبه و چند جانبه سرمایه گذاری بین دولت ها شد به نحوی که تاکنون قریب ۲۸۲۲ معاهده دو جانبه سرمایه گذاری منعقد گردیده است.^۱ این معاهدات دوجانبه برخلاف سایر معاهدات، که صرفاً حاوی یک سری حمایت های ماهوی مانند شرط رفتار ملی و رفتار عادلانه و منصفانه بودند، دارای وجه ممیزه ای شاخص به نام شرط حل و فصل اختلاف سرمایه گذار- دولت می باشند. به این ترتیب معاهدات دو جانبه و چند جا نبه سرمایه گذاری برخلاف معاهدات اولیه فقط شامل حمایت های ماهوی مانند شرط رفتار عادلانه و منصفانه نبودند، بلکه سرمایه گذار از یک حمایت دیگری با عنوان حمایت های شکلی یا دادرسی برخوردار می شوند، ضمن این که این معاهدات، تعریفی متفاوت از سرمایه گذاری ارائه می دهند که به موجب آن مالکیت سهام نیز سرمایه گذاری تلقی می گردد و بدین گونه سهامداران را تحت لوای خود در آورده و آنان را از حمایت های خود بهره مند می نمایند.

یکی از طرق سرمایه گذاری، مالکیت سهم توسط اتباع خارجی در شرکت های متبوع دولت میزبان است. سهامداران خارجی در شرکت های داخلی و متبوع کشورهای میزبان، به سرمایه گذاری و خرید سهم اقدام می نمایند. در جریان این گونه سرمایه گذاری ها دولت های میزبان، اقداماتی را به عمل می آورند که آن اقدامات اگرچه به طور مستقیم به سهام و حقوق مستقیم سهامداران خسارت وارد نمی کند، اما اقدامات مزبور موجب خسارت به شرکت های متبوع آن دولت می گردد که در نتیجه آن خسارات، به منافع سهامداران نیز خسارت وارد خواهد شد.

در حقوق بین الملل عرفی، اشخاص از جمله سهامداران، در اقامه دعوی علیه دولت ها فاقد سمت می باشند.

(R. Lillich, 1967.p:7) و در صورت تعدی به حقوق بیگانگان، صرفاً دولت ها حق حمایت سیاسی از اتباع خود را دارند تا حقوق از دست رفته آنان را که به موجب حقوق بین الملل شناخته شده است، باز گردانند. اما حمایت سیاسی دولت ها از اتباع خود محدود به شرایطی و صرفاً در صورت صلاحدید مقامات اعمال می گردد همان گونه که بگ اظهار نمود "این مسئله به دولت ها مربوط است که بنا به دلایل حقوقی یا سیاسی به حمایت دیپلماتیک اقدام نمایند یا خیر" (Begge, 1958, p:12). ضمن این که حمایت سیاسی دولت ها از اتباع خود از جمله سهامداران نیز محدود به حقوق سهامداران می گردید بنابراین در صورتی که به منافع سهامداران یا حقوق غیر مستقیم آنان به واسطه اقدامات دولت میزبان در قبال شرکت های متبوع وی که سهامداران خارجی در آن سهامدار می باشند، خسارت وارد می گردید، این خسارات در رهگذر حمایت سیاسی قابل جبران نیست.

¹ <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements>

معاهدات سرمایه گذاری است (اسدلو، ۱۳۹۸: ۲۳۱). سهامدار در صورتی از حمایت هایی که در یک معاهده درج گردیده است، برخوردار می گردد که مطابق آن معاهده، سرمایه گذار تلقی شود. از طرف دیگر، آنچه که سرمایه گذار به کشور میزبان آورده است باید سرمایه گذاری تلقی گردد و تعریف سرمایه گذاری مطابق معاهده بر آن صادق باشد تا از حمایت های معاهده ای منتفع شود. بنابراین لازم است بر اساس معاهده ای حاکم، تعریف سرمایه گذار و سرمایه گذاری معلوم گردد و مشخص گردد که آیا سهامدار مطابق آن معاهده اولاً سرمایه گذار محسوب می گردد و ثانیاً اقدامات وی سرمایه گذاری تلقی می گردد؟

معاهدات دو یا چند جانبه سرمایه گذاری در تعریف "سرمایه گذار" آن را به دو گروه اشخاص حقیقی و اشخاص حقوقی تقسیم می کنند. در خصوص این که اشخاص حقیقی چه کسانی هستند، مسلماً تردید و ابهامی وجود ندارد. اما در مورد تعریف اشخاص حقوقی و شرکت ها، تفرق و پراکندگی در معاهدات دیده می شود. بعضی از معاهدات دو یا چند جانبه با ذکر یک سری ویژگی ها، معنای عام و گسترده ای به لفظ «شرکت» بخشیده اند و مصادیق متعدد و گوناگونی اعم از شرکت ها، انجمن ها، شرکت های دولتی اعم از این که دارای شخصیت حقوقی باشند یا خیر و اعم از این فعالیت آن ها با هدف کسب منفعت باشد، یا خیر را شامل می گردند و بعضی از معاهدات با اضافه و الحاق یک سری شرایط دامنه ای شرکت را محدود می نمایند. البته بعضی از معاهدات دو یا چندجانبه مانند ایکسید^۲ از عبارت شخص حقوقی^۳ استفاده کرده است که اعم از ارگان هایی است که دارای شخصیت حقوقی هستند یا نهادهایی که فاقد شخصیت حقوقی می باشند. مدل معاهده ای دو جانبه آلمان به صراحت ذکر نموده است که هر

حال پرسشی که مطرح می گردد آن است که آیا سهامداران می توانند به عنوان سرمایه گذاران خارجی، از حمایت های معاهده ای از جمله حمایت های شکلی منتفع گردند؟ به عبارت دیگر، آیا سهامداران در اقامه ای دعوی علیه دولت های میزبان ذی سمت می باشند؟ در صورتی که خسارات وارده به سهامداران در نتیجه خسارت به شرکت به جهت اقدامات متعددیانه دولت میزبان باشد، آیا سهامداران می توانند مستقلاً جبران خسارات انعکاسی و غیر مستقیم خود را درخواست نمایند؟ نگاه حقوق ایران نسبت به خسارات غیرمستقیم و انعکاسی سهامداران چگونه است و آیا در حقوق داخلی ایران حقی برای سهامداران جهت مطالبه خسارات غیرمستقیم قائل شده است؟

برای پاسخ به سئوالات فوق، ابتدا مفهوم سرمایه گذار و سرمایه گذاری و انطباق آن با مفهوم سهامداران مورد بررسی قرار می گیرد و سپس به مبانی دعوی سهامداران در عرصه ای بین الملل پرداخته می شود و در نهایت، دعوی مستقیم و غیر مستقیم سهامداران به صورت تطبیقی در حقوق ایران و انگلیس مورد بررسی قرار خواهد گرفت و در پایان به رویه ای دیوان بین المللی دادگستری و داوری های سرمایه گذاری اشاره می گردد.

۲ انطباق مفهوم سرمایه گذار و سهامدار

سهامداران خارجی در کشورهای میزبان علاوه بر این که در شرکت دارای حقوق ناشی از سهم خود می باشند، از یک سری حقوق دیگر که با عنوان حمایت های بین المللی^۱ تعریف شده است، برخوردار می گردند. اما برای این که سهامدار صلاحیت انتفاع از حمایت های بین المللی را دارا باشد، ضرورت دارد که در قلمرو تعریف سرمایه گذار قرار گیرد. مفهوم سرمایه و سرمایه گذاری، شاکله اصلی نظام حمایتی

³ Juridical person.

^۱ مانند شرط رفتار ملی، شرط رفتار عادلانه و منصفانه.

^۲ International Centre for Settlement of Investment Disputes.

بدون این که از نوع خاصی از اوراق بهادار^۶ نام برده شود. (Gaukrodger, D. 2014, P:21)

بنابراین با توجه به این که غالب معاهدات امم از دو یا چندجانبه در تعریف سرمایه گذاری از سهام به عنوان سرمایه گذاری واجد شرایط نام می برد، سهامداران در صورتی که سرمایه گذار تلقی گردند، سرمایه‌ی آنان در صورت حصول سایر شرایط مقتضی، سرمایه گذاری واجد شرایط محسوب و از حمایت های معاهده ای برخوردار می گردند.

۳ مبانی دعاوی سهامداران علیه دولت میزبان در مراجع بین المللی

۳/۱ توافق نامه ها

در حقوق بین الملل سنتی، سهام دارانی که خارج از مرزها اقدام به سرمایه گذاری می نمایند، صرفاً از طریق حمایت سیاسی دولت متبوع خود می توانستند مورد حمایت واقع گردند و خسارات آنان جبران گردد. (Schreuer. 2005, P:32) بنابراین حق طرح دعوی بی واسطه و "مستقیم" توسط سهامداران به طرفیت دولت مورد پذیرش واقع نمی شد و اساساً دعوی سرمایه گذار علیه دولت مردود بود. در واقع در حقوق بین الملل سنتی سهامداران،

منقول و حقوق مربوط به آنها؛ پ) سهام، سهم الشرکه و دیگر اقسام مشارکت در یک شرکت؛ ت) اوراق بهادار، اوراق قرضه و سایر اقسام اسناد بدهیهای یک شرکت؛ ث) پول و یا هرگونه مطالبات قابل وصول؛ ج) حقوق مالکیت معنوی و صنعتی از قبیل حق اختراع، حق اختراع با مدت محدود، طرحها یا نمونه های صنعتی، علائم و اسامی تجاری، دانش فنی و حسن شهرت تجاری؛ چ) وام به یک شرکت؛ ح) هر نوع منفعت دیگر در یک شرکت؛ خ) حقوق اعطاء شده به موجب قانون داخلی یا طبق قرارداد، از جمله اکتشاف، آماده سازی، استخراج یا بهره برداری از منابع طبیعی، قرارداد آماده سازی کامل، ساخت و ساز، تولید، یا قرارداد تقسیم درآمد، یا سایر قراردادهای مشابه؛ د) ادعاهای نسبت به پول یا ادعاهای مربوط به اجراء به موجب قرارداد؛

⁴ Asset-based

⁵ share

⁶ equity interest

شخص حقوقی اعم از اینکه دارای شخصیت حقوقی باشند یا خیر نیز در زمره‌ی تعریف شرکت یا همان سرمایه گذار قرار می گیرند.^۱ برخی از معاهدات سرمایه گذاری دامنهی اشخاص حقوقی را گسترده تر نموده و بنگاه های دولتی را نیز در محدوده‌ی سرمایه گذاران آورده اند. به عنوان نمونه، ماده ۱۱۳۹ نفتا^۲ بنگاهها را اعم از اینکه دارای مالکیت خصوصی باشند یا مالک ان دولت باشد را در زمره‌ی سرمایه گذار آورده است. در هر صورت بسته به مفاد معاهده دایره‌ی شمول سرمایه گذار بر اشخاص می تواند محدود یا موسع گردد.

از سوی دیگر، معاهدات در تعریف سرمایه گذاری از الگوی واحد و متحد الشکلی پیروی نکرده اند و در حال حاضر تنوع فراوانی در تعریف سرمایه گذاری دیده می شود و این نشأت گرفته از گوناگونی قوانین داخلی سرمایه گذاری کشورها و سازوکارهای مختلف حقوقی مانند معاهدات دو جانبه و چندجانبه می باشد. اما نقطه‌ی مشترک غالب معاهدات سرمایه گذاری در تعریف سرمایه گذاری، از عبارت هر نوع دارایی^۳ استفاده شده است در واقع بسیاری از معاهدات سرمایه گذاری تعریفشان از سرمایه گذاری "دارایی محور"^۴ می باشد که طبقات وسیعی از حقوق و منافع را شامل می گردد و در بین دسته های متعدد دارایی نام برده در معاهدات، سهام نیز به عنوان دارایی ذکر است. در بسیاری از معاهدات "سهام"^۵ به صورت کلی ذکر می گردد،

¹ German Model Treaty -2008,Article1.3.a: "Any juridical person as well as any commercial or other company or association with or without legal personality, irrespective of whether or not its activities are directed at profit".

² North American Free Trade Agreement.

³ در موافقتنامه تشویق و حمایت متقابل از سرمایه گذاری بین جمهوری اسلامی ایران و دوک نشین اعظم لوکزامبورگ (۱۳۹۸)، در تعریف سرمایه گذاری آمده است: ۲. اصطلاح «سرمایه گذاری» عبارت از هر نوع مال یا دارایی از جمله موارد زیر است که توسط سرمایه گذاران یکی از طرفهای متعاقد در قلمرو و طبق قوانین و مقررات طرف متعاقد دیگر (که از این پس طرف متعاقد سرمایه پذیر خوانده می شود) به کار گرفته شود، که ویژگی های یک سرمایه گذاری، شامل یک دوره‌ی معین و سایر ویژگی ها از قبیل: تعهد سرمایه یا سایر منابع، پیش بینی فایده یا سود، یا پذیرش خطر (ریسک) را دارا باشد: الف) شرکت؛ ب) اموال منقول و غیر

موافقتنامه های سرمایه گذاری بین دولت و سرمایه گذار.

معاهدات سرمایه گذاری اعم از دو یا چند جانبه حاوی مقرراتی در حمایت از سرمایه گذاران در قلمرو دولت های میزبان می باشند. حمایت هایی مانند رفتار عادلانه و منصفانه^۴، رفتار ملی^۵، شرط ملت کامله الوداد^۶ از جمله حمایت های ماهوی هستند که در معاهدات به نفع سرمایه گذاران خارجی پیش بینی شده است. اما صرف پیش بینی این حقوق در معاهدات و تعدی دولت میزبان از تعهداتش، موجب ایجاد حق اقامه دعوی در مراجع بین المللی به طرفیت آن دولت برای سهامداران نمی گردد. به عبارت دیگر، ایجاد سمت برای سهامداران در دعاوی بین المللی علیه دولت میزبان منوط به "حمایت شکلی" از طریق درج "شرط حل و فصل اختلافات دولت-سرمایه گذار" در معاهدات می باشد و با درج شرط مذکور حق و جایگاه مستقلی برای اقامه دعوی فردی اعطاء شده است.

به دنبال معاهدات و قراردادهای سرمایه گذاری حاوی شرط حل و فصل اختلاف سرمایه گذار، داوری های سرمایه گذاری نیز به سهامداران اجازه دادند جهت حل و فصل اختلافات با دولت میزبان به آن مراجع مراجعه نمایند و جایگاه سهامداران در رویه های داوری به موجب آراء متعددی شناخته شده است

۳،۲ قوانین و مقررات داخلی

در کنار معاهدات و قراردادهای سرمایه گذاری که از مبانی ذی سمتی سهامداران در اقامه دعوی علیه دولت ها در مراجع بین المللی می باشند، قوانین و مقررات داخلی کشورها نیز امکان اقامه دعوی توسط سرمایه گذار علیه دولت میزبان را پیش بینی نموده است. قوانین و مقررات کشورهای مختلف در خصوص حل و فصل اختلاف سرمایه گذار و دولت

فاقد هرگونه سمت^۱ نزد دیوان های بین المللی در اعتراض و اقامه دعوی به جهت تعدی نسبت به حقوق خود بودند. اما یک دولت در "حمایت سیاسی"^۲ از اتباع خود از جمله سهامداران، می توانست تحت شرایطی اقدام به اقامه دعوی نماید. در زمینه های حمایت دولت ها از اتباع خود دیوان بین المللی دادگستری در قضیه بارسلونا تراکشن، صراحتاً اشعار داشت که قواعد و اصول حقوق بین الملل صرفاً "دعاوی مستقیم" و خساراتی را که مستقیماً به سهام دار وارد شده است، می پذیرد و خسارات غیر مستقیم به دلیل استقلال شخصیت شرکت، توسط سهام داران قابل مطالبه نیست و این شرکت است که می تواند بابت خسارات وارده به خود به اقامه دعوی اقدام نماید. به علاوه دیوان در اقدامی نو اشعار داشت، در صورتی که در "معاهدات" حقی برای سهام داران جهت مطالبه خسارات پیش بینی شده باشد، سهام داران می توانند به جهت نقض معاهده اقدام به اقامه دعوی نمایند. بنابراین مطابق نظر دیوان بین المللی دادگستری، مشروعیت و مبنای دعوی سهام داران موافقتنامه های سرمایه گذاری اعم از دو یا چند جانبه است.

دولت ها با انعقاد معاهدات دو و چند جانبه سرمایه گذاری و درج شرط حل و فصل اختلاف سرمایه گذار- دولت در حقوق بین الملل این خلاء را پر نموده و قانون خاصی^۳ را در روابط خود ایجاد نموده اند. وجود رضایت دولت ها، "سمت اشخاص" در اقامه دعوی علیه آنان را ایجاد می نماید. رضایت دولت به اقامه دعوی سهام داران علیه آنان به طرق مختلفی ممکن است اعلام گردد. رضایت دولت ها ممکن است از طریق درج شرط حل و فصل اختلاف در معاهدات دو یا چند جانبه سرمایه گذاری باشد یا از طریق درج شرط حل و فصل اختلاف در

⁵ National treatment.

⁶ Most-Favoured-Nations Clause.

¹ Jus standi

² Diplomatic Protection

³ Lex specialis

⁴ Fair and equitable treatment.

۴ دعاوی سهامداران

۴٫۱ دعاوی مستقیم

مالکیت سهام در شرکت‌ها، حقوقی را برای سهامداران ایجاد می‌نماید که تجاوز به آن حقوق قابل تعقیب است. برای مثال حق رای، حق بازرسی حساب و سوابق شرکت با حسن نیت در مدت زمان معقول از حقوق سهامداران می‌باشد و در صورتی که حق مزبور نادیده گرفته شود، سهامدار می‌تواند جهت الزام هیات مدیره به بررسی حساب‌ها و سوابق شرکت، اقامه‌ی دعوی نماید. این دعوی یک دعوی مستقیم است و تقریباً در تمام نظام‌های حقوقی این حق شناخته شده است. به موجب بسیاری از قوانین ملی کشورها از جمله؛ ایالات متحده، انگلستان، آلمان، فرانسه و هلند (Gaukrodger. 2013,p:23) سهامداران می‌توانند جهت خسارات وارد به حقوقشان اقامه‌ی دعوی نمایند که این گونه دعاوی که به جهت خسارتی که مستقیماً به حقوق و سهام سهامداران وارد می‌آید، دعاوی مستقیم نام دارد.

در حقوق سرمایه‌گذاری بین‌المللی با توجه به ایجاد حق اقامه‌ی دعوی سرمایه‌گذاران علیه دولت میزبان از طریق درج شرط حل و فصل اختلاف سرمایه‌گذار-دولت، یا درج شرط حل و فصل اختلاف در قراردادهای سرمایه‌گذاری فی مابین سرمایه‌گذار و دولت میزبان، سهامداران در مراجع بین‌المللی جهت اقامه‌ی دعوی مستقیم دارای سمت می‌باشند و این امر نیز در رویه‌ی داوری به کرات مورد پذیرش قرار گرفته است. به عنوان نمونه ای از خسارت و دعوی مستقیم می‌توان از مصادره و سلب مالکیت نام برد.

در دعوی گامی علیه مکزیک^۳، ایالات متحده تاکید نمود که یک نمونه کلاسیک خسارت مستقیم

متفاوت می‌باشند. ماده ۱۹ قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی ایران مصوب ۱۳۸۱/۳/۴ حاوی بند حل و فصل اختلاف می‌باشد این ماده مقرر می‌دارد: " اختلافات بین دولت و سرمایه‌گذاران خارجی در خصوص سرمایه‌گذاری‌های موضوع این قانون چنانچه از طریق مذاکره حل و فصل نگردد در دادگاههای داخلی مورد رسیدگی قرار می‌گیرد، مگر آنکه در قانون موافقتنامه دو جانبه سرمایه‌گذاری با دولت متبوع سرمایه‌گذار خارجی، در مورد شیوه‌ی دیگری از حل و فصل اختلافات توافق شده باشد." قانون ایران، دادگاه‌های داخلی را جهت حل و فصل اختلاف فی مابین سرمایه‌گذار خارجی و دولت ایران، صالح دانسته است اما اشعار می‌دارد در صورتی که معاهدات دوجانبه سرمایه‌گذاری شیوه دیگری برای حل و فصل اختلاف تعیین شده باشد، بر اساس معاهده عمل می‌گردد. در قوانین بعضی از کشورها مراجعه به شکل خاصی از داوری بین‌المللی پیش‌بینی شده است برای مثال در صورت وقوع اختلاف، سرمایه‌گذار می‌تواند از طریق ایکسید اقدام نماید.^۲ از این رو، مقررات داخلی کشورها نیز غالباً جهت حمایت و تشویق سرمایه‌گذاران به سرمایه‌گذاری، به سهامدار اجازه می‌دهد که جهت حل و فصل اختلاف با دولت میزبان به مراجع بین‌المللی مراجعه نماید.

اما این که آیا سهامداران فقط حق اقامه‌ی دعوی جهت جبران خسارات مستقیم خود را دارند یا می‌توانند بابت خسارات انعکاسی و غیر مستقیم در مراجع بین‌المللی اقامه‌ی دعوی نمایند، ابتدا مستلزم شناخت و تمییز این دو مفهوم می‌باشد.

³ GAMI v. Mexico, Submission of states. (Non-Disputing party) (30 June 2003), see also International Thunderbird v. Mexico, Submission of the United States (non-disputing party (21 may 2004) 13-14. (Where an investor that is a shareholder

¹ FIPPA

^۲ برای مثال می‌توان در این خصوص به قوانین گرجستان، قزاقستان و لیتوانی اشاره نمود.

خسارت غیرمستقیم یا خسارت انعکاسی^۳ زمانی مطرح می‌گردد که در نتیجه خسارت به شرکت، خسارت در منافع سهامداران نیز انعکاس یافته و آن را متأثر می‌نماید برای مثال، ارزش سهام سهامداران کاهش می‌یابد یا از سود سهام کاسته می‌شود. حال سوالی که مطرح می‌گردد آن است که آیا سهامدار می‌تواند بابت کاهش ارزش سهام و خسارات انعکاسی، اقامه‌ی دعوی نماید؟ به این پرسش در حقوق داخلی و حقوق بین‌الملل دو پاسخ متفاوت داده شده است.

۵/۱ دعاوی غیر مستقیم سهامداران به موجب حقوق انگلیس

در حقوق انگلیس، مطابق "اصل خواهان مناسب"^۴ در صورتی که شرکت دارای حق اقامه‌ی دعوی به طرفیت شخصی باشد که به شرکت خسارت وارد نموده است، با توجه به استقلال شخصیت حقوقی شرکت از سهامدارانش، دعوی باید به نام شرکت اقامه گردد و هیچ یک از اعضاء شرکت نمی‌توانند بابت خسارت وارده علیه آن شخص اقامه دعوی نمایند و این تنها شرکت است که می‌تواند علیه شخص متخلف اقامه‌ی دعوی نماید. قاعده‌ی خواهان مناسب در پرونده فوس علیه هرباتل (۱۸۴۳)^۵ به کار برده شده است. بر این اساس، خواهان مناسب در اقامه‌ی دعوی در قبال عملی که علیه شرکت انجام شده است، خود شرکت است.

³ Indirect claims.

^۴ به مفهوم خسارت انعکاسی در مقالات دیگری نیز پرداخته شده است در این خصوص رجوع کنید به: M.J. Sterling, "The Theory and Policy of Shareholder Actions in Tort" (۱۹۸۷) ۵۰ M.L.R. ۴۶۸; C. Mitchell, "Shareholders' Claims for Reflective Loss" (۲۰۰۴) ۱۲۰ L.Q.R. ۴۵۷; J. Mukwiri, "The No Reflective Loss Principle" (۲۰۰۵) ۲۶ Company Lawyer ۳۰۴.

^۵ Proper plaintiff.

^۶ Foss v. Harbottle, 2 Hare 461 (Eng).

که نسبت به سهامداران قابل تصور است، زمانی است که دولت میزبان منافع و مالکیت سهامداران را "مصادره" می‌نماید خواه این مصادره، "مصادره سهام" باشد، یا مصادره‌ی شرکت به نحو تمام و کمال صورت گرفته باشد.

در بعضی از معاهدات مقرر شده ای گنجانده شده است که به موجب آن، سهامداران می‌توانند در صورت سلب مالکیت و مصادره سهامشان، اقامه دعوی نمایند همچنین در صورتی که دارایی شرکت نیز مصادره گردد، این حق برای سهامداران جهت اقامه‌ی دعوی محفوظ است و مصادره‌ی دارایی شرکت نیز خسارت و ضرر مستقیم تلقی می‌گردد. از جمله معاهداتی که چنین مقرر شده ای در آن گنجانده شده است می‌توان از معاهده‌ی منشور انرژی^۱، (ECT art 13(3)) معاهده‌ی فدراسیون روسیه و پادشاهی انگلستان (Russian Federation-UK) (art. 5(2))، همچنین معاهده‌ی بین آلمان-آرژانتین^۲ نام برد که حق اقامه‌ی دعوی جبران خسارت ناشی از مصادره‌ی دارایی شرکت را برای سهامداران به رسمیت شناخته شده است.

۵ دعاوی غیر مستقیم^۳

در صورتی که فعل یا ترک فعل مدیر یا شخص ثالثی که متضمن نقض مقررات و قوانین مربوط باشد و در نتیجه فعل یا ترک فعل وی به شرکت خسارت وارد گردد، شرکت مستقیماً متضرر می‌گردد. در عین حال سهامداران نیز به طور غیر مستقیم به جهت کاهش در ارزش سهامشان متضرر می‌گردند. از این رو،

in a locally-organized enterprise suffers a direct injury).

^۱Treaty Charter Energy: ("for the avoidance of doubt expropriation shall include situations where a contracting party expropriates the asset of a company or enterprise in its area in which an investor of any other contracting fort has an investment, including the ownership of shares.")

^۲ معاهده‌ی آرژانتین-آلمان، حاوی مقرر شده ای است که اشعار می‌دارد در صورتی که مصادره شرکت سهامداران متضرر شده باشند، مستحق جبران خسارت می‌باشند.

که قابل انتقال می باشد و ارزش آن تحت شرایطی، کاهش یا افزایش می یابد.^۴ قاضی توماس در پرونده نیوزیلند کریستینسن علیه اسکات^۵ (۱۹۹۶) اشعار داشت: "...کاهش ارزش سهام آقا و خانم کریستینسن، به معنای واقعی کلمه، خسارت و ضرر شخصی محسوب می گردد نه خسارت شرکت^۱ (Christensen v Scott, at p. 280) نظریه‌ی قاضی توماس توسط لرد هوتون و لرد میلر در پرونده‌ی جانسون مورد حمایت قرار گرفت (۲۰۰۲).^۶

پرونده‌ی دیگری که در آن به اصل منع خسارت انعکاسی استناد شده است، دعوی جانسون به طرفیت شرکت گور وود^۷ (۲۰۰۳) می باشد در این دعوی مجلس اعیان به سهامداران حق اقامه‌ی دعوی انعکاسی نداد. (Korzum. 2010, P:۱۷) البته به قاعده خواهان مناسب در پرونده فوس علیه هرباتل استثنایی وارد شده است و آن زمانی است که نسبت به سهامداران اقلیت "تقلب" صورت گرفته باشد. اعمال استثناء منوط به آن است که دو عنصر محقق گردد اول تقلب نسبت به اقلیت و دوم آن که متخلف کنترل کننده شرکت باشد، اما آنچه که باید در نظر داشت آن است که در این صورت نیز دعوی مستقیماً برای سهامدار محسوب نمی گردد، بلکه این دعوی یک دعوی مشتق^۸ می باشد که از طرف سهامداران اقامه می گردد و خسارات مورد حکم به نفع شرکت پرداخت می گردد. به عبارت دیگر، این استثناء نیز موجب تجویز اقامه‌ی دعوی سهامداران برای جبران خسارات انعکاسی نمی

اصل دیگری که در حقوق انگلیس اعمال شده است، "اصل عدم خسارت انعکاسی"^۱ می باشد. مطابق این اصل اعضای شرکت یا سایر افراد متضرر نمی توانند شخص خاصی را تحت تعقیب قرار دهند. حقوق انگلستان با اصل مذکور به خوبی آشنا است. اصل منع خسارت غیرمستقیم با دعوی شرکت بیمه-ی پرودنشال علیه شرکت با مسئولیت محدود نیومن داستریز^۲ (۱۹۸۲) شناخته شده است. پرودنشال که مالک سه و دو دهم درصد سهام بود، دعوی به طرفیت مدیران شرکت اقامه نمود با این ادعا که مدیران شرکت به دلیل ارتکاب شبه جرم تبانی موجب ورود خسارت به شرکت و او شدند. دادگاه عنوان داشت: "سهامدار در این پرونده متحمل ضرر و زیان شخصی نشده است...سهام تنها حق مشارکت در شرکت مطابق مفاد اساسنامه استازاین رو، سهام که تنها حق مشارکت است، متأثر نگردیده است و سهامدار همچنان مالک تمام سهام خود است..."^۳ در این پرونده، دادگاه استیناف اشعار داشت: "سهامدار نمی تواند جبران خسارت انعکاسی را به این علت که شرکتی که وی در آن ذی نفع است، متضرر گردیده است، مطالبه نماید. سهامدار نمی تواند جبران خسارات مبلغی معادل کاهش ارزش سهام یا کاهش سود قابل تقسیم را درخواست نماید چون این ضرر، صرفاً انعکاسی از ضرر متحمل شده توسط شرکت است." در خصوص ماهیت حقوقی سهم مباحث بسیاری صورت گرفته است، اما آنچه که مسلم است آن است که سهم مال محسوب می گردد و در تملک سهامدار می باشد

Lin, J.L.S., 2007. "Barring recovery for diminution in value of shares on the reflective loss principle." *The Cambridge Law Journal*, 66(3), pp.537-558.

^۵ Christensen v Scott, 1 N.Z.L.R. 273.

^۶ 2 A.C. 1, 44

^۷ Johnson v. Gore Wood & Co.(No. 2), 2003 E.W.C.A. Civ 1728.

^۸ دعوی مشتق "derivative action" دعوی است که سهامداران اقلیت به نام و از طرف شرکت علیه مدیران متخلف یا سهامداران کنترلگر، اقامه می نمایند و خسارات مورد حکم به نفع شرکت و به شرکت پرداخت می گردد و سهامداران اقلیت به طور مستقیم از آن منتفع نمی گردند.

^۱ No Reflective Loss Principle.

^۲ Prudential Assurance Co Ltd v Newman Industries Ltd (No 2): CA 1982.

^۳ "The shareholder does not suffer any personal loss...The shares are merely a right of participation in the company on the terms of the articles of association. The shares themselves, his right of participation, are not directly affected by the wrongdoing. The plaintiff still holds all the shares..." [1982] Ch. 204, 222.

^۴ برای مطالعه بیشتر در خصوص ماهیت حقوقی سهم مراجعه کنید به:

قانون شرکت‌ها مصوب ۲۰۰۶، حمایت‌های قانونی خاصی را به سهامداران در قبال ضرر و زیان اعطاء نموده است. به موجب ماده (۱) ۹۹۴ این قانون، سهامدار شرکت می‌تواند برای دستور حمایت از او در قبال ضرر و زیان غیرمنصفانه بنا به دلایل ذیل به دادگاه دادخواست دهد: الف: امور شرکتی به نحوی اداره و انجام می‌گردد که موجب خسارت غیرمنصفانه به منافع عموم سهامداران یا بخشی از آن‌ها (یا حداقل خود وی) می‌گردد. ب: فعل یا ترک فعل واقعی یا پیشنهادی شرکت موجب ضرر زیان می‌گردد.^۲ در این صورت جبران خسارت وی به این شکل است که سایر سهامداران، سهام وی را به ارزش منصفانه ای خریداری نمایند.

در عین حال دادگاه در صورتی به جبران منصفانه رای می‌دهد که خواهان نقشی در موضوعاتی که از آن شکایت نموده است، نداشته باشد که از این مسئله به "دست‌های پاک"^۳ یاد می‌شود. نکته حائز اهمیت آن است که قانون شرکت‌ها از حقوق سهامداران نام نبرده است، بلکه عنوان داشته است در صورتی که به منافع سهامدار، خسارت وارد آید. در واقع هدف قانونگذار گسترش چتر حمایتی ورای حقوق سهامداران و تسری آن به منافع سهامداران بوده است. با این وجود قانون مزبور از منافع تعریفی به عمل نیامده است، اما آشکار است که منظور از منفعت تمامی منافع خواهان نمی‌باشد، بلکه منفعی که وی به عنوان سهامدار دارا است.^۴ بنابراین در صورتی که امور شرکت به نحوی در حال انجام باشد یا انجام شده باشد که موجب ضرر و

گردد و سهامداران صرفاً می‌توانند خسارات وارد به شرکت را مطالبه نمایند که آن نیز به شرکت پرداخت می‌گردد نه به سهامداران.

در دعوی گیلز به طرفیت راینند^۱ (۲۰۰۳) دادگاه استیناف قاعده‌ی منع خسارت انعکاسی را اعمال نمود. در این پرونده دادگاه اعلام نمود در صورتی که نقض تعهد نسبت به سهامداران به نحوی است که شرکت به اقامه‌ی دعوی قادر نمی‌باشد و به عبارت دیگر، "سبب طرح دعوی"^۲ برای شرکت مفقود باشد، در این صورت، سهامدار می‌تواند برای جبران خسارت اقامه‌ی دعوی نماید. بنابراین در صورتی که خسارات وارده به سهامداران به نحوی باشد که نتوان برای شرکت سببی جهت اقامه‌ی دعوی یافت، در این صورت سهامدار می‌تواند علیه مدیر متخلف اقامه دعوی نماید. از این رو، بر اساس موارد مذکور در حقوق عرفی انگلستان یک استثنا بر اصل عدم خسارت انعکاسی می‌توان قائل گردید و آن در صورتی است که برای شرکت "سبب طرح دعوی" مفقود باشد. در این صورت سهامدار می‌تواند برای جبران خسارت شخصی به نام و از طرف خود اقامه‌ی دعوی نماید و خسارت مورد حکم نیز به سهامدار پرداخت می‌گردد نه شرکت. برخلاف "تقلب" نسبت به سهامداران که خسارت به شرکت پرداخت می‌گردد در واقع قاعده تقلب پیش بینی دعوی مشتق است که دعوی از طرف شرکت اقامه می‌گردد، اما فقدان "سبب دعوی" برای شرکت، ارائه‌ی راه حلی جدید به سهامداران برای جبران خسارت شخصی است.

(b) that an actual or proposed act or omission of the company, (including an act or omission on its behalf), is or would be so prejudicial.

³ Clean hand

⁴ See more: "Shareholder Remedies", THE LAW COMMISSION, 226-425-21. Available at: http://www.lawcom.gov.uk/app/uploads/2015/03/cp142_Shareholder_Remedies_Consultation.pdf

¹ Giles v. Rhind, 2002 E.W.C.A. Civ 1428 (2002).

² Under Section 994(1) of the Companies Act 2006, a company shareholder may petition the court for an Order protecting him from unfair prejudice on the ground:

(a) that the company's affairs are being or have been conducted in a manner that is unfairly prejudicial to the interests of shareholders generally or some part of its members (including at least himself), or

"شرکت" وارد آمده است و سهامداران "از طرف شرکت" اقامه‌ی دعوی می‌نمایند به علاوه حکم نیز "به نفع شرکت" اجرا می‌گردد. به عبارت دیگر، سهامداران اقلیتی که دارای حداقل یک پنجم سهام شرکت می‌باشند، می‌توانند به نام شرکت اقامه‌ی دعوی نمایند و خسارات وارده به "شرکت" را از آن‌ها مطالبه نمایند. حکم نیز به نفع شرکت اجرا می‌گردد و جبران مستقیم خسارت سهامداران صورت نمی‌گیرد و آن‌چه که از دادگاه تقاضا می‌گردد جبران خسارات وارده به شرکت است. عده ای از نویسندگان (اسکینی، ۱۳۸۸، صفحه ۲۱۴-۲۱۵) دعوی مقرر در ماده ۲۷۶ را غیر مستقیم نام نهاده اند اما با توجه به این که در دعوی غیر مستقیم، سهامداران به نام خود و خسارات وارد به خود را مطالبه می‌نمایند و حکم دادگاه نیز به نفع سهامداران اجرا می‌گردد نه به نفع شرکت، از این رو، دعوی موضوع ماده ۲۷۶ دعوی مشتق می‌باشد، چرا که سهامداران از طرف شرکت اقامه‌ی دعوی می‌نمایند. (پاسبان، جهانیان، ۱۳۹۲، ص: ۱۰۰-۱۰۲) برخلاف دعوی غیر مستقیم که سهامداران به نام خود طرح دعوی می‌کنند. بنابراین حقوق تجارت ایران کاملاً با مفهوم دعوی غیر مستقیم یا انعکاسی، بیگانه است و در صورتی که به جهت اقدامات مدیران و سهامداران اکثریت شرکت متضرر گردد و این امر موجب کاهش ارزش سهام گردد، راه جبرانی در قانون تجارت برای سهامداران متضرر پیش بینی نشده است. اگرچه در حقوق غالب کشورها اصل بر عدم خسارت انعکاسی می‌باشد و سهامداران نمی‌توانند بابت کاهش ارزش سهام اقامه دعوی نمایند لکن به طور استثنایی در حقوق کشورهایی چون آمریکا، کانادا و فرانسه دعوی غیر مستقیم پذیرفته شده است و سهامداران می‌توانند در صورت جمع شرایط مقرر در قانون برای خسارات انعکاسی، دعوی طرح نمایند. متأسفانه حقوق ایران در خصوص این نوع خسارت کاملاً ساکت است و این خلاء در جبران خسارات سهامداران به چشم می‌خورد و چه بسا خسارات هنگفتی که بدون جبران باقی می‌ماند.

زیان غیرمنصفانه ای به منافع سهامداران شرکت گردد، سهامدار یا سهامداران می‌توانند به دادگاه جهت جبران خسارت دادخواست دهند. در واقع این قانون ضمانت اجرای مناسبی در قبال اقدامات هیات مدیره وضع نموده است که با استفاده از آن ضمانت اجرا هم هیات مدیره از اقدامات متعديانه و خلاف مقررات و عرف باز داشته می‌شود و تأمین برای سهامدار فراهم می‌گردد.

۵٫۲ دعاوی غیر مستقیم سهامداران در حقوق ایران

مفهوم دعوی غیر مستقیم یا مطالبه خسارت انعکاسی از طرف سهامداران در حقوق ایران شناخته شده نیست و مقررات راجع به شرکت‌ها در خصوص دعاوی غیر مستقیم سهامداران جهت مطالبه‌ی خسارات ناشی از کاهش سهم که به واسطه‌ی ورود ضرر به شرکت، ساکت است. از این رو، مطابق حقوق ایران سهامداران نمی‌توانند بابت خسارات شخصی ناشی از کاهش ارزش سهم علیه مدیران متخلف. اقامه‌ی دعوی نمایند. قانونگذار صرفاً در یک ماده برای سهامداران اقلیت حق اقامه‌ی دعوی اعطا نموده است. ماده ۲۷۶ لایحه اصلاح بخشی از قانون تجارت مصوب ۱۳۴۷ دعوی سهامدارانی را که حداقل دارای یک پنجم سهام شرکت باشند، پیش بینی نموده است. مطابق این ماده: "شخص یا اشخاصی که مجموع سهام آنان حداقل یک پنجم مجموع سهام شرکت باشد، می‌توانند در صورت تخلف یا تقصیر رئیس هیات مدیره یا مدیر عامل به نام و از طرف شرکت و به هزینه‌ی خودعلیه رئیس یا تمام یا بعضی از اعضای هیات مدیره و مدیر عامل اقامه‌ی دعوی نمایند و جبران کلیه‌ی خسارات وارده به شرکت را از آنان مطالبه کنند. در صورت محکومیت رئیس یا هر یک از اعضاء هیات مدیره یا مدیر عامل به جبران خسارت شرکت و پرداخت هزینه دادرسی حکم به نفع شرکت اجرا و هزینه ای که از طرف اقامه کننده دعوی پرداخت شده از مبلغ محکوم به به وی مسترد خواهد شد..." اما موضوع دعوی ماده فوق، خساراتی است که به

۵٫۳ دعاوی غیر مستقیم سهامداران در رویه دیوان بین المللی دادگستری

دیوان بین المللی دادگستری برای اولین بار در قضیه‌ی بارسلونا تراکشن^۱ (1970) در خصوص خسارات انعکاسی یا غیر مستقیم بحث نموده است. شرکت بارسلونا تراکشن یک شرکت هلدینگ بود که در سال ۱۹۱۱ در شهر تورنتوی کانادا به ثبت رسید. (Barcelona Traction, Light & Power Co. para. 8) مرکز اصلی آن نیز در کشور کانادا واقع شده بود. بنابر ادعای دولت بلژیک (خواهان دعوی)، چند سال پس از اولین جنگ جهانی قسمت اعظمی از سهام شرکت «بارسلوناتراکشن» به طور مستمر در مالکیت اتباع کشور بلژیک به ویژه شرکت سیردو قرار گرفته بود. این شرکت هم در بلژیک ثبت شده بود و هم مرکز عملیات آن در بلژیک واقع شده بود.

در سال ۱۹۳۶ کارسازی اوراق قرضه‌ی بارسلونا تراکشن به دلیل جنگ داخلی اسپانیا به حال تعلیق درآمده بود. پس از آن مقامات کنترل ارزی اسپانیا از تجویز انتقال ارز خارجی لازم برای ادامه‌ی کارسازی اوراق قرضه‌ی استرلینگ سر باز زده بودند. در نهم فوریه سال ۱۹۴۸ سه نفر از سهامداران اسپانیایی اوراق قرضه‌ی استرلینگ در دادگاه ریوس ایالت تاراگونا به طرح دعوی ورشکستگی به دلیل ناتوانی در پرداخت سود اوراق قرضه اقدام نمودند. در ۱۲ فوریه‌ی ۱۹۴۸ حکم ورشکستگی شرکت اعلام گردید (Barcelona Traction, Light & Power Co. para. 13) و دستور ضبط و توقیف دارائی‌های بارسلونا تراکشن و دو شرکت از شرکت‌های فرعی آن نیز صادر شد. سهام جدیدی که توسط شرکت‌های فرعی صادر شده بود در سال ۱۹۵۲ از طریق مزایده-ی عمومی به یک شرکت تازه تأسیس به نام شرکت نیروی برق کاتالونیا واگذار گردید که به واسطه‌ی آن، شرکت مزبور کنترل کامل عملیات را در اسپانیا به دست گرفت. (para.)
(Barcelona Traction, Light & Power Co 18¹)

دولت بلژیک در ۱۴ ژوئن ۱۹۶۲ جهت مطالبه‌ی خساراتی که به سهامداران بلژیکی در نتیجه خساراتی که به شرکت بارسلونا تراکشن به واسطه-ی اقدامات مخالف حقوق بین الملل مقامات اسپانیایی وارد آمده بود، در دیوان بین المللی دادگستری طرح دعوی نمود. دولت اسپانیا نسبت به دعوی مطروحه، چهار ایراد مقدماتی^۲ مطرح نمود. دیوان دو ایراد از چهار ایراد مقدماتی را در حکم مورخ ۲۴ جولای ۱۹۶۴ مردود اعلام نمود و ایراد سوم و چهارم را به ماهیت الحاق نمود. سومین ایراد اسپانیا، ایراد به تابعیت بود با این توضیح که شرکت بارسلونا تراکشن یک شرکت کانادایی است و دولت بلژیک نمی تواند از یک شرکتی حمایت سیاسی نماید که دارای تابعیتی غیر از تابعیت بلژیک می باشد. ایراد چهارم اسپانیا عدم توسل به مراجع داخلی جهت جبران خسارات است. دیوان بر ایراد سوم مطروحه تمرکز نمود و آن را از همه‌ی جوانب و بسیار موشکافانه مورد بررسی و تدقیق قرار داد: به این منظور که آیا مطابق حقوق بین الملل دولت بلژیک صلاحیت اقامه‌ی دعوی از طرف اتباع خود که سهامداران یک شرکتی می باشند که در کانادا تشکیل شده است را دارا می باشد؟ به عبارت دقیق تر، آیا یک دولت می تواند از طرف تبعه‌ی خود که سهامداران شرکت می باشند اقامه‌ی دعوی کند در حالی که آن شرکت نه به خواهان و نه به خوانده تعلق دارد؟

دیوان در این پرونده ابتدا برای این که به این نتیجه دست یابد که آیا اساساً حقی وجود داشته است که دولت بلژیک بتواند با تمسک بدان به حمایت سیاسی از اتباع خود متوسل گردد به مفهوم و تفکیک تعهداتی که ممکن است کشورها در سطح بین الملل و یا نسبت به یکدیگر داشته باشند، پرداخت و تعهدات را بر دو گروه تقسیم نمود. دسته-ی اول تعهداتی هستند که یک کشور نسبت به جامعه‌ی بین المللی به طور کلی دارد و دسته‌ی دوم تعهداتی است که کشوری در مقابل کشور دیگر در

² preliminary objection.

¹ Barcelona Traction, Light & Power Co., 1970 ICJ 3.

سپس دیوان به این امر می پردازد که آیا در پرونده‌ی حاضر شرایط ویژه ای وجود داشته است که بتوان بر آن اساس از قواعد عام حقوق بین الملل چشم پوشی نماید؟ در این ارتباط دیوان دو فرض را بررسی نمود. فرض اول آن است که شرکت متوقف شده باشد و فرض دوم اینکه کشور متبوع شرکت فاقد صلاحیت جهت اقامه‌ی دعوی از طرف وی است.. دیوان اعلام داشت:

"با این وجود نمی توان استدلال نمود که موجودیت شرکت متوقف گردیده است... از لحاظ قانونی شرکت در طرح دعوی جهت دفاع از حقوق خود و منافع سهامداران دارای اهلیت بود. به ویژه آنکه موقعیت متزلزل شرکت از لحاظ مالی باعدم موجودیت آن برابر نیست. در حقیقت وضعیت شرکت از لحاظ قانونی مدنظر است نه از لحاظ اقتصادی. بنای استدلال براساس زوال اقتصادی توصیفی است که فاقد ظرافت حقوقی است. " (Barcelona Traction, Light & Power Co.) (para. 66)

متعاقباً دیوان به فرضیه‌ی دوم می پردازد. دیوان علاوه بر احراز چندجانبه تابعیت کانادایی شرکت بارسلونا تراکشن، عملکرد دولتهای انگلستان، کانادا و بلژیک را نیز مهر تاییدی بر قبول عملی و ضمنی تابعیت کانادایی شرکت مزبور قلمداد نمود.

از دیگر ابعادی که دیوان پرونده مزبور را مورد بررسی قرار می دهد تعهدات بین المللی است و بر این باور است با فقدان شرایطی که تا کنون مذکور افتاد دیوان به این امر باید پردازد که آیا نقض تعهدی صورت گرفته است یا خیر و بلژیک باید ثابت کند که اسپانیا مرتکب نقض تعهد بین المللی گردیده است خواه این تعهد منبعت از یک قاعده‌ی بین المللی باشد یا از یک معاهده ناشی شده باشد. به لحاظ فقدان قاعده‌ی بین المللی در این زمینه، حمایت از سهامداران با تکیه بر معاهدات و توافقنامه های دو و چند جانبه ی امکان پذیر است.

باب حمایت سیاسی دارد. نقض تعهدات دسته‌ی اول موجب ایجاد حق برای تمامی کشور جهت طرح شکایت است. دیوان در این خصوص اشعار داشت: "وقتی دولتی سرمایه گذاری خارجی را در قلمرو خاک خود می پذیرد، خواه آن سرمایه گذار شخص حقیقی باشد یا شخص حقوقی، ملزم به حمایت قانونی از آنها می باشد. این تعهدات مطلق و بی قید و شرط نیست. به ویژه آنکه باید بین تعهدات یک کشور نسبت به جامعه‌ی بین المللی به نحو کلی و تعهداتی که در مقابل یک کشور در زمینه حمایت سیاسی دارد تمایز قائل شد. اولی به جهت ذات خود به تمامی کشورها مربوط می شود و به جهت اهمیت حقوق مزبور تمامی کشورها نسبت به آن ذی نفع می باشند چنین تعهداتی *erga omnes* نامیده می شوند. " (Barcelona Traction, Light & Power Co. para.33)

دیوان برای تعیین قانون حاکم جهت احراز وجود یا عدم وجود حق برای سهامداران اعلام داشت که باید به سیستم حقوق ملی مراجعه نمود مطابق حقوق ملی و داخلی شرکت بارسلونا تراکشن یک شرکت با مسئولیت محدود است که دارای شخصیت مستقلی از سهامداران خود می باشد. (Barcelona Traction, Light & Power Co.) (para. 41) دیوان اشعار داشت:

"علیرغم استقلال شخصیت حقوقی شرکت از سهامداران، انجام اقدامات مغایر قانون ممکن است علاوه بر ورود خسارت به شرکت موجب ورود زیان به سهامداران نیز گردد لکن ایراد خسارت به هر دو گروه، متضمن حق طرح دعوی برای هر دو نیست.. سهامداران حق اقامه‌ی دعوی جهت مطالبه‌ی خسارت از شخصی که موجب خسارت به وی شده است را ندارند در این گونه پرونده ها تردیدی نیست که « منافع » مورد تعدی متأثر گشته است و این تأثر صرفاً ناظر به منافع است نه حقوق." (Barcelona Traction, Light & Power Co.) (para. 44)

تاکید نمود. دیوان بین المللی دادگستری در حکم ۲۰۱۰ در ماهیت نیز اشعار داشت که حقوق بین الملل، مکرراً بر اصل حقوق داخلی مبنی بر استقلال شخصیت حقوقی شرکت از سهامداران تأکید ورزیده است.^۲ (Republic of Guinea v. Democratic Republic of the Congo. para: 689) این اصل آثاری چون استقلال حقوق و دارایی شرکت از حقوق و دارایی سهامداران را در پی دارد. (Republic of Guinea v. Democratic Republic of the Congo. para: 690).

۵٫۴ دعاوی غیر مستقیم سهامداران در رویه دیوان های داوری سرمایه گذاری

بحث در خصوص حقوق سهامداران در حقوق بین الملل سرمایه گذاری، در پرتو مقررات معاهدات سرمایه گذاری به نحو چشمگیری تکامل پیدا کرده است. در پرونده‌ی دیالو، دیوان بین المللی دادگستری بر نقش محوری موافقتنامه های بین المللی سرمایه گذاری در شناسایی حقوق سهامداران و شرکت ها در حقوق بین الملل و در خصوص حل و فصل اختلافات مرتبط با آنان، تأکید نمود. (Bottini. 2017, P:54) این که سهام در تعریف سرمایه گذاری جای دارد بدین معنی است که سرمایه گذاری سهامداران تحت حمایت ماهوی و شکلی قرار گرفته است و اثر آن، در ایجاد سبب جداگانه ای برای سهامداران مستقل از شرکت جهت اقامه‌ی دعوی می باشد.

برخلاف دادگاه های داخلی که به نوع ضرر و خسارات سهامداران توجه می نمایند و به این امر می پردازند که آیا خسارات مورد ادعا، خسارت و ضرر مستقیم است یا ضرر غیر مستقیم، دیوان های داوری به مبنا و سبب دعوی توجه می نمایند فارغ

دیوان در این پرونده، بین حقوق و منافع سهامداران تفکیک قائل گردید و اشعار داشت که سهامداران فقط برای مطالبه حقوقشان محق محسوب می شوند و با توجه به استقلال شخصیت شرکت از شرکای آن، در صورتی که به واسطه‌ی اقدامات دولت میزبان، شرکت دچار ضرر و زیان گردد و این خسران در منافع شرکا از قبیل کاهش ارزش سهام انعکاس یابد، فقط شرکت محق جبران خسارات می باشد نه سهامداران مگر این که به موجب معاهده ای برای سهامداران حقی در نظر گرفته شده باشد.

دیوان بار دیگر در قضیه‌ی دیالو^۱ (2007) به مسئله‌ی جایگاه سهامداران در ارتباط با حقوق شرکتها پرداخت. این دعوی مربوط به حمایت جمهوری گینه از سهامدار متبوع خود به نام آقای احمدو سعیدیو دیالو به طرفیت جمهوری دموکراتیک کنگو در می باشد.

جمهوری کنگو به قابلیت استماع دعوی دولت گینه ایراد نمود و اظهارداشت که دولت گینه فاقد سمت در اعمال حمایت سیاسی می باشد به این لحاظ که اساساً دولت کنگو در صدد مطالبه‌ی غرامت و جبران خسارتی است که به علت تعدی و تجاوز به حقوق شرکت وارد آمده است نه به حقوقی که در تملک تبعه ی وی باشد. (Republic of Guinea v. Democratic Republic of the Congo. para. 596).

دیوان بین المللی دادگستری، دعوی دولت گینه را صرفاً در خصوص حقوق آقای دیالو به عنوان سهامدار دو شرکت گنگویی قابل استماع دانست نه در خصوص منافع وی در آن دو شرکت. دیوان به اصول مطروحه در رای بارسلونا تراکشن استناد نمود (Republic of Guinea v. Democratic Republic of the Congo. para. 604) و به استقلال شخصیت حقوقی شرکت از شرکای آن

² Republic of Guinea v. Democratic Republic of the Congo)(Judgment), 2010 I.C.J. Rep 639 (2010).

¹ Republic of Guinea v. Democratic Republic of the Congo)(Preliminary Objections), 2007 I.C.J. Rep 582 (2007). 555

از این که خسارت و ضرر وارده مستقیم باشد یا غیر مستقیم، و دعوای سهامداران به طرفیت دولت میزبان جهت مطالبه آنچه که خسارت انعکاسی گفته می شود، بخش عمده ای از پرونده ها را در حل و فصل اختلافات سرمایه گذار- دولت تشکیل می دهد.

دیوان های سرمایه گذاری در ذی سمت بودن سهامداران در اقامه دعوی غیر مستقیم، متفق القول می باشند و این نگرش در آراء متعددی که در خصوص این گونه دعوای صادر شده است، منعکس می باشد. در واقع مفهوم ضرر انعکاسی و دعوی غیر مستقیم، صراحتاً در معاهدات قاعده مند نگردیده و هیچ معاهده ای وجود ندارد که مفهوم ضرر انعکاسی در آن متبلور شده باشد. با این وجود موضوع کلیدی در خصوص جایگاه و سمت سهامداران به موجب حقوق معاهدات، مسیر و راهی است که از آن طریق عبارت ضرر انعکاسی، توسط دیوان های داوری مورد بحث قرار گرفته است. (Chaise, Stan. J. Int'l L. 2016, p: 51.) داوری های سرمایه گذاری در این خصوص که سهامداران محق اقامه دعوی غیر مستقیم به موجب توافقات بین المللی هستند، متفق القول می باشند. قریب چهل رای که حاوی استحقاق سهامداران در اقامه دعوی غیر مستقیم است صادر گردیده است (Chaise, Stan. J. Int'l L. p: 69) که در ادامه به تعدادی از این آراء پرداخته می شود.

۵٫۵ دعوای غیر مستقیم سهامداران به موجب داوری ایکسید

از اولین دعوای که جهت مطالبه خسارت انعکاسی تحت یک معاهده دو جانبه نزد ایکسید آورده شد، می توان دعوی شرکت ای ای پی ال علیه جمهوری سری لانکا^۲ (۱۹۹۰) را نام برد. شرکت هنگ کنگی خواهان، در شرکت با مسئولیت محدود سری

از این که خسارت و ضرر وارده مستقیم باشد یا غیر مستقیم، و دعوای سهامداران به طرفیت دولت میزبان جهت مطالبه آنچه که خسارت انعکاسی گفته می شود، بخش عمده ای از پرونده ها را در حل و فصل اختلافات سرمایه گذار- دولت تشکیل می دهد.

در داوری های اختلافات سرمایه گذاری دولت - سرمایه گذار، برای احراز سمت و جایگاه سهامدار دعوی، داور وارد این قلمرو که شخصیت حقوقی شرکت مستقل از شخصیت سهامدارانش می باشد و این که آیا شرکت می توانسته است اقدام به طرح دعوی نماید یا خیر، نمی گردد. در واقع این امر که آیا شرکت از لحاظ حقوقی می توانسته است به اقامه دعوی اقدام نماید، ارتباطی با دعوی سهامدار ندارد و داوری های سرمایه گذاری طرح دعوی توسط هر کدام را مورد پذیرش قرار داده اند. از نظر دیوان های داوری دعوای سهامداران جدا و مستقل از دعوای شرکت می باشد و هر دو دعوی در صورت وجود مبنایی برای آن ها، اجازه رسیدگی دارند و با توجه به این که به موجب عموم توافقاتنامه های سرمایه گذاری، "سهام" سرمایه گذاری به شمار می آید و "سهامداران" نیز سرمایه گذار محسوب می گردند، بنابراین از حمایت های معاهده ای و قانونی موجود که برای سرمایه گذاران مقرر گردیده است، منتفع می گردند و با توجه به این که در معاهدات و توافقاتنامه های سرمایه گذاری بین دعوای مستقیم و غیر مستقیم تفکیک قائل نشده است و اطلاق دارد، از این رو، حق اقامه دعوی غیر مستقیم به سهامداران اعطا گردیده است.

در واقع در حقوق بین الملل، سبب دعوی برای سهامداران به موجب معاهدات شکل می گیرد و موافقتنامه های سرمایه گذاری به صراحت هم از حقوق و هم از منافع سهامداران حمایت می کند^۱

² Asian Agricultural Products Ltd v. Republic of Sri Lanka, 4 I.C.S.I.D. Rep. 245.

^۱ جوراتووویچ به نظر دیوان در پرونده بارسلونا تراکش و دیالو مبنی بر این که بین "حق" و "منفعت" تفتوت بارزی وجود دارد، انتقاد نمود و بیان داشت تمام حقوق، منفعت می باشند اما همه منافع حق محسوب نمی گردند.

ان جی است، اما شرکت سی ام اس صرفاً یک سهامدار اقلیت می باشد. بنابراین این شرکت تی ان جی است که می تواند به جهت خسارات وارده اقامه‌ی دعوی نماید. (CMS Gas Transmission Co. v. Republic of Argentina, Para:36) در مقابل سی ام اس اظهار داشت که واجد صلاحیت عنوان سرمایه گذار خارجی به موجب معاهده دوجانبه سرمایه گذاری می باشد و مشارکت وی به عنوان یک سهامدار، سرمایه گذاری تحت حمایت معاهده دوجانبه سرمایه گذاری است. از این رو، دارای حق اقامه‌ی دعوی مستقل از شرکت تی ان جی است که به طور مستقیم از مقررات و مفاد معاهده دوجانبه سرمایه گذاری ناشی می گردد. (CMS Gas Transmission Co. v. Republic of Argentina, para:40)

دیوان جهت رسیدگی به موضوع ذی نفعی خواهان، ابتدا مفهوم شرکت را تحت قانون داخلی کشور آرژانتین و حقوق سهامداران را به موجب حقوق بین الملل، کنوانسیون ایکسید و معاهده‌ی دوجانبه سرمایه گذاری آرژانتین- ایالات متحده تحت بررسی قرارداد. تجزیه و تحلیل حقوق بین الملل عمومی در این خصوص دیوان داورى ایکسید را به این عقیده سوق داد که در حقوق بین الملل عمومی هیچ مانعی در تجویز اقامه‌ی دعوی سهامداران مستقل از شرکتی نیست که در آن سرمایه گذاری نموده اند، چه این سهامداران اقلیت باشند و چه سهامدار کنترل کننده باشند. (CMS Gas Transmission Co. v. Republic of Argentina, Para: 48) سپس دیوان صلاحیت ایکسید را در ارتباط با سرمایه گذاری غیر مستقیم مورد بررسی قرار داد و با اشاره به پرونده‌ی فداکس به طرفیت ونزوئلا دیوان معتقد بود که صلاحیت دیوان شامل به سرمایه گذاری مستقیم و غیر مستقیم می گردد و در پرتو این نتیجه گیری دیوان اشعار داشت که مانعی در اعمال صلاحیت در پرتو کنوانسیون ایکسید وجود ندارد. (CMS Gas

لانکایی به نام سرندیب اقدام به سرمایه گذاری نمود. در ژانویه سال ۱۹۸۷، نیروهای امنیتی سری لانکا به تخریب پرورشگاه میگو شرکت سرندیب اقدام نمودند و بدین گونه تجارت این شرکت خاتمه یافت و سرمایه گذاری شرکت ای ای پی ال نیز از دست رفت. شرکت ای ای پی ال اقدام به طرح دعوی نزد ایکسید نمود. دیوان داورى در این پرونده قبول نمود که بر اساس معاهده دوجانبه سرمایه گذاری بین کشور سری لانکا و کشور انگلستان، دعوی شرکت ای ای پی ال قابل پذیرش است و سهامدار بر اساس معاهده‌ی مزبور دارای سمت است. (Asian Agricultural Products Ltd v. Republic of Sri Lanka, para: 95) همچنین دیوان افزود که حمایت معاهده ای در پرونده‌ی حاضر شامل "ارزش سهام" در جوینت ونچر سرندیب است. از این رو، وظیفه‌ی دیوان آن است که بر تعیین حقوق خواهان که به جهت تخریب شرکت سرندیب، متحمل خسارت گردیده است، تمرکز نماید. (Asian Agricultural Products Ltd v. Republic of Sri Lanka, para: 88)

رای ایکسید در دعوی سی ام اس علیه دولت آرژانتین^۱ (۲۰۰۳) را می توان از موثرترین آرای دانست که دیوان داورى ایکسید در خصوص ذی سمتی سهامداران، صادر نموده است. شرکت سی ام/اس که یک شرکت آمریکایی است، مالک قریب سی درصد از سهام شرکت ایتالیایی تی ان جی بود. در سال ۱۹۹۰ آرژانتین دچار بحران اقتصادی گردید. مجوز تی ان جی مشتمل بر مقرراتی در خصوص محاسبه و تعدیل تعرفه ها بود. سی ام اس ادعا نمود که مطالبه‌ی خسارت بر پایه‌ی ضرری است که به ارزش سرمایه گذاری اش به جهت بی اثر کردن رژیم تعرفه بر مبنای دلار توسط دولت آرژانتین، وارد آمده است. دولت آرژانتین به قابل پذیرش بودن دعوی ایراد نمود و اظهار داشت که شرکت سی ام اس فاقد سمت می باشد. مالک و صاحب امتیاز شرکت تی

¹ CMS Gas Transmission Co. v. Republic of Argentina, Dec July 17, 42 I.L.M. 788.

قرارداد امتیازی تاسیس گردیده است. (Azurix Corporation v. Argentina, para: 65) دیوان بر این اعتقاد بود که با توجه به معنای وسیع سرمایه گذاری در معاهده‌ی دوجانبه سرمایه گذاری آرژانتین-آمریکا مقررات معاهده از دعاوی غیر مستقیم حمایت می‌کند و این نتیجه‌گیری بر مبنای تجزیه و تحلیل متن مقرر صورت گرفته است. (Azurix Corporation v. Argentina, para: 73)

نمونه‌ی دیگری از دعاوی غیر مستقیم سهامداران در ایکسید، دعوی انرون علیه آرژانتین^۳ (۲۰۰۴) است. در این دعوی، شرکت انرون ادعا نمود کشور آرژانتین در ارتباط با شرکت حمل‌گاز تی‌جی‌اس، که در آن، خواهان از طریق سرمایه‌گذاری شرکت داشت، مالیات معینی تحمیل نموده است. (Enron Corp. v. Argentine, Para: 1) آرژانتین به سمت خواهان ایراد وارد نمود و عنوان داشت که شرکت خواهان فاقد *jus standi* می‌باشد از آن جهت که خواهان حقی ندارد که بر مبنای آن حق، اقدامی دعوی نماید. همچنین آرژانتین عنوان داشت که اقدامات موضوع بحث شرکت تی‌جی‌اس را تحت تاثیر قرار داده است در حالی که شرکت انرون فقط به صورت غیر مستقیم از اقدامات مزبور متاثر گشته است. (Enron Corp. v. Argentine, para: 34) رسیدگی به ایراد مذکور اشعار داشت که سوال اساسی این است که آیا خواهان که به مزایای مقررات معاهده‌ی دوجانبه سرمایه‌گذاری متصل شده است، واجد شرایط عنوان "سرمایه‌گذار" است؟ (Enron Corp. v. Argentine, para: 33) دیوان اعلام نمود که قصد ندارد در خصوص جایگاه و سمت سهامداران بحث نماید به جهت آن که در آراء اخیر بارها مورد بررسی قرار گرفته است. (Enron Corp. v. Argentine, para: 38)

Transmission Co. v. Republic of Argentina, (Para: 56) دیوان افزود:

"حقوق خواهان می‌تواند مستقل از حقوق تی‌ان‌جی و آنچه باشد که با پروانه و مجوز مرتبط است، بدین علت که مبنای دعوی خواهان مستقل و بر اساس معاهده‌ی حمایت از سرمایه‌گذاری است. دیوان بر این نظر است که دعوی حاضر از یک سرمایه‌گذاری مستقیم ناشی شده است بنابراین در صلاحیت دیوان مانعی ملحوظ نیست." (CMS Gas Transmission Co. v. Republic of Argentina, para: 68)

دعوی آزریکس به طرفیت آرژانتین^۲ (۲۰۰۴) از دیگر دعاوی بود که سهامداران به طرفیت آرژانتین در دیوان ایکسید طرح نمودند. در ۱۹ سپتامبر سال ۲۰۰۱ شرکت آزریکس درخواست داوری خود را به ایکسید تقدیم نمود و مدعی شد که دولت آرژانتین از تعهداتی تعدی نموده است که به موجب معاهده‌ی دوجانبه تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری برعهده داشته است و اقدام به مصادره و سلب مالکیت سرمایه‌گذاری بدون پرداخت غرامت فوری، کافی و موثر نموده است. آرژانتین استدلال نمود که خواهان فاقد سمت جهت طرح دعوی غیر مستقیم حاضر در ارتباط با حقوق قراردادی چنین شرکتی است. (Azurix Corporation v. Argentina, para: 43) دیوان اشعار داشت که قانع شده است که سرمایه‌گذاری خواهان یک سرمایه‌گذاری حمایت شده به موجب شروط معاهده دو جانبه سرمایه‌گذاری و کنوانسیون واشنگتن است چرا که خواهان به طور غیر مستقیم مالک ۹۰٪ سهامداری در شرکت ای‌بی‌ای است و به صورت غیر مستقیم شرکت مزبور را کنترل می‌کند و شرکت ای‌بی‌ای که طرف قرارداد امتیازی است، صرفاً به هدف امضاء

investment made and that therefore there is no bar to the exercise of jurisdiction on this count.

²Azurix Corporation v. Argentina (Jurisdiction), 43 I.L.M. 262 (2004).

³ Enron Corp. v. Argentine Republic, ICSID Case No. ARB/01/3, Decision on Jurisdiction (Ancillary Claim, 11 I.C.S.I.D. Rep. 295.

1 Because, as noted above, the rights of the Claimant can be asserted independently from the rights of TGN and those relating to the License, and because the Claimant has a separate cause of action under the Treaty in connection with the protected investment, the Tribunal concludes that the present dispute arises directly from the

نمایند چرا که سرمایه وی تحت حمایت معاهده است.

۵٫۶ دعای غیر مستقیم سهامداران به موجب نفتا:

پیمان تجارت آزاد کشورهای آمریکای شمالی یا نفتا، یکی از معدود معاهداتی است که به صراحت، برای سهامداران حق اقامه‌ی دعوی خواه از جانب خود و خواه به نام و از طرف شرکت اعطاء نموده است. این معاهده در ماده ۱۱۱۶ از فصل یازده، به سهامداران اجازه می‌دهد که نسبت به اقامه‌ی دعوی مطالبه‌ی خساراتی را که از نقض تعهد ناشی شده اند یا به علت نقض تعهد وارد آمده است، اقدام نماید و ماده ۱۱۱۷ به سهامداران حق می‌دهد که تحت شرایطی "از طرف شرکت" اقامه‌ی دعوی نمایند.

در دعوی گامی به طرفیت مکزیک^۱، (2004) گامی داوری را به موجب بخش یازده نفتا بر اساس قواعد داوری آنسیترال آغاز نمود. خواهان یک شرکت سرمایه‌گذاری آمریکایی بود که در سال ۱۹۸۶ به موجب قوانین ایالت دلاور تشکیل گردیده بود. وی مالک ۱۴/۱۸٪ از سهام هلدینگ مکزیکی به نام "گام" بود. (GAMI Investments, Inc. v. Mexico, para:1) خواهان مدعی بود که دولت مکزیک تعهدات مندرج در قسمت A از بخش یازده نفتا را نقض نموده است و به جهت این نقض متحمل ضرر و زیان شده است. تمرکز بحث طرفین حول محور این امر بود آیا فعل و ترک فعل دولت مکزیک که تاثیر نامطلوبی بر هلدینگ گام داشت، و منجر به کاهش ارزش سهام خواهان شده بود، نقض نفتا محسوب می‌گردد؟ (GAMI Investments, Inc. v. Mexico, para: 26)

اگرچه دولت مکزیک سهام خواهان در هلدینگ گام را مستقیماً توقیف نکرد. اما گامی استدلال نمود

تاکید نمود، این امر که سهامداران بتوانند مستقل از شرکت اقامه‌ی دعوی نمایند، مخالف حقوق بین الملل یا کنوانسیون واشنگتن نیست حتی اگر سهامداران مزبور سهامدار اکثریت یا کنترل کننده نباشند. (Enron Corp. v. Argentine, para:39) دیوان استدلال آرژانتین را مبنی بر این که هرگونه جبران خسارت آثارش را بر شرکت تی جی اس خواهد گذاشت، مردود دانست و افزود خواهان حق خود را در محدوده‌ی اختیارات خود به موجب معاهده اعمال نموده است که مستقل از حقوق متعلق به تی جی اس است. (Enron Corp. v. Argentine, para: 75)

همان گونه که ملاحظه می‌گردد در تمامی آراء صادر شده توسط ایکسید، دیوان به مفهوم سرمایه‌گذار و سرمایه‌گذاری به موجب معاهده توجه دارد و اشعار می‌دارد با توجه به این که سهامدار بر اساس مفاد معاهده در قلمرو تعریف سرمایه‌گذار قرار می‌گیرد و سرمایه‌وی نیز سرمایه‌گذاری مشمول معاهده است، از این رو، از حمایت‌های آن معاهده از جمله حمایت شکلی و دادرسی که شامل اقامه‌ی دعوی علیه دولت میزبان است، برخوردار می‌گردد و با عنایت به این که معاهده به صورت مطلق تنظیم گردیده است و سهامداران اقلیت و یا سهامداران غیر مستقیم از معاهده استثناء نشده اند، پس داخل در مفهوم سرمایه‌گذار می‌باشند. از سوی دیگر، برخلاف حقوق داخلی کشورها که سهامداران نمی‌توانند مستقل از شرکت اقامه‌ی دعوی نمایند، در حقوق بین الملل و در چارچوب معاهدات این امر پذیرفته شده است و سهامداران خواه اقلیت و یا اکثریت، خواه سهامداران مستقیم و یا غیر مستقیم، می‌توانند مستقلاً اقامه‌ی دعوی نمایند ضمن این که سهام و ارزش سهام در قلمرو تعریف سرمایه‌است. از این رو، سهامداران می‌توانند خسارات ناشی از کاهش ارزش سهام را مطالبه

¹ GAMI Investments, Inc. v. Mexico, 44 I.L.M. 545 (2004).

شرکت هلدینگ یورو انرژی، را از شرکت پالما ای دی که شامل قریب پنجاه هزار سهم بود، خریداری نمود. شرکت پالما ای دی که بعداً به نام نوا پالما ای دی تغییر نام داد، یک شرکت بلغاری و مالک پالایشگاه نفت در بلغارستان بود. ادعای خواهان این بود که دولت بلغارستان، عمداً مشکلاتی را برای شرکت نوا پالما ایجاد نمودند و به صورت غیر معقولی از اتخاذ اقدامات متناسب امتناع ورزیدند. و این فعل و ترک فعل موجب خسارت مادی به تاسیسات پالایشگاه و اثرات منفی مستقیم بر شهرت و ارزش بازار شرکت گردیده است و این اقدامات خلاف مقررات معاهده منشور انرژی می باشد. دیوان برای احراز صلاحیت مطابق مقررات معاهده منشور انرژی، مفهوم سرمایه گذار و سرمایه گذاری در موضوع دعوی را در انطباق با مفهوم مقرر در معاهده منشور انرژی مورد بررسی قرار داد و اشعار داشت که خواهان، سرمایه گذار عضو معاهده منشور انرژی به نحوی که در ماده ۱(V)(a)(i) مقرر شده است، می باشد. چرا که شرکتی است که مطابق قانون قبرس به ثبت رسیده است. (Palma, ICSID Case, para 124) دیوان ضمن استناد به تعریف سرمایه گذاری در ماده ۱(۶) از معاهده منشور انرژی اشعار داشت که تعریف مقرر از سرمایه گذاری نامحدود است و شامل لیستی از انواع متفاوت دارایی که هرگونه حق، مال، منفعت اعم از پولی و غیر پولی را در برمی گیرد و با اشاره به ماده ۱(۱۰) که قلمرو یک کشور عضو را تعریف می نماید عبارت است از سرزمین تحت حاکمیت کشور عضو، که در مورد خواهان صادق است. از این رو، بر اساس استدلال فوق، دیوان صلاحیت خود را نسبت به دعوی شرکت پالما پذیرفت و با توجه به مفهوم بسیار وسیع از سرمایه گذاری در معاهده منشور انرژی که شامل منافع نیز می گردد، پالما را ذی نفع و دعوی وی را قابل استماع دانست علیرغم این که

مصادره پنج کارخانه متعلق به هلدینگ گام، باعث شد سرمایه گذاری گامی به طرز چشمگیری بی ارزش گردد. به عبارت دیگر مطابق استدلال گامی، مصادره پنج کارخانه موجب سقوط ارزش سهام وی و در نتیجه ورود خسارت (انعکاسی) گردیده است چرا که کارخانه ها تقریباً تمام دارایی سازنده و مولد هلدینگ گام بودند. همچنین گامی به دعوی ای آی جی علیه دولت ایران^۱ (1980) استناد نمود که حکم به پرداخت ۳۵٪ منافع به نفع خواهان در یک شرکت بیمه ایرانی صادر شد. (American Intern. Group v. Islamic Republic of Iran, para: 28) دیوان با اشاره به رای دیوان بین المللی دادگستری در قضیه ای ال سی، اعلام نمود که حتی دیوان بین المللی دادگستری در قضیه مذکور پذیرفت که سهامداران آمریکایی یک شرکت ایتالیایی می توانند در صورتی که تخلف از معاهده به علت اقدامات صورت گرفته علیه شرکت باشد، به صلاحیت دیوان متوسل گردند. (GAMI Investments, Inc. v. Mexico, para:30) دیوان اشعار داشت مسئله این است که آیا نقض نفتا موجب ورود خساراتی که بتوان به اندازه کافی آن را مستقیم تلقی نمود، به سرمایه گذاری موضوع دعوی گردیده است یا خیر؟ (GAMI Investments, Inc. v. Mexico, Para:33) گامی حق دارد به علت مصادره غیر قانونی از طریق دیوان نفتا جبران خسارت خود را بخواهد. (GAMI Investments, Inc. v. Mexico, para:38(b))

۵٫۷ دعاوی غیر مستقیم سهامداران به موجب معاهده منشور انرژی:

یکی از دعاوی که در چارچوب منشور انرژی توسط سهامداران جهت جبران خسارت انعکاسی اقامه گردید، دعوی پالما علیه دولت بلغارستان^۲ بود. این شرکت دآوری را علیه دولت بلغارستان در چارچوب معاهده منشور انرژی و بر پایه قواعد دآوری ایکسید آغاز نمود. کنسرسیوم پالما تمام سهام

² Palma, ICSID Case No. ARB/03/24.

¹ American Intern. Group v. Islamic Republic of Iran, 493 F. Supp. 522 (D.C. 1980).

بنابراین در حقوق بین الملل حق دسترسی مستقیم سهامداران به مراجع بین المللی فاقد مبنا و قاعده ای بود. از طرف دیگر، برای دولت متبوع سهامدار صرفاً حق مطالبه و جبران خسارات مستقیم شناخته شده بود و جبران خسارات انعکاسی سهامداران فاقد جایگاه بود. در پرونده‌ی بارسلونا تراکشن، دولت بلژیک به جهت خساراتی که به سهامداران بلژیکی در نتیجه خسارتی که به شرکت کانادایی به واسطه-ی اقدامات دولت اسپانیا وارد آمده بود، در دیوان بین المللی دادگستری، اقامه‌ی دعوی نمود. دیوان صراحتاً اشعار داشت که قواعد و اصول حقوق بین الملل صرفاً "دعای مستقیم" و خساراتی که مستقیماً به سهامدار وارد شده است را می پذیرد و خسارات غیر مستقیم به دلیل استقلال شخصیت شرکت، توسط سهامداران قابل مطالبه نیست و این شرکت است که می تواند بابت خسارات وارده به خود اقدام به اقامه‌ی دعوی نماید.

برای نخستین بار، دیوان بین المللی دادگستری بین "حق و منفعت" تمییز قائل گردید و اشعار داشت در حقوق بین الملل منافع قابل حمایت نیستند. اما دیوان افزود در صورتی که در "معاهدات" حقی برای سهامداران جهت مطالبه خسارات پیش بینی شده باشد، سهامداران می توانند به جهت نقض معاهده به اقامه‌ی دعوی اقدام نمایند. بنابراین در حقوق بین الملل باید مبنایی برای دعای سهامداران ایجاد گردد. یکی از این مبانی، معاهدات می باشند. بعد از رای دیوان بین المللی دادگستری در قضیه‌ی بارسلونا تراکشن، توافقنامه های بین المللی سرمایه گذاری متعددی منعقد گردید که علاوه بر حمایت های ماهوی از سرمایه گذاران، حاوی شرط حل و فصل اختلاف سرمایه گذار- دولت بودند. سهامداران نیز در صورتی که سرمایه گذار محسوب گردند و سرمایه گذاری آنان واجد عنوان سرمایه گذاری گردد، از این حمایت ها منتفع می گردند.

دعوی پالما راجع به خسارت غیرمستقیم و کاهش ارزش بازار شرکت بود.

دعوی شرکت امتو علیه دولت اوکراین^۱ (۲۰۰۵) از دیگر دعاوی غیر مستقیمی است که به موجب معاهده منشور انرژی اقامه گردید. امتو یک شرکت سرمایه گذاری بود که مالک آن یک شرکت هلدینگ در لیختنشتاین بود و توسط یک روسی کنترل می گردید. در سال ۱۹۹۹ امتو سهام یک شرکت اوکراینی را خریداری نمود که به شرکت دولتی انرژی هسته ای دولت اوکراین خدمات ارائه می داد. تاخیر شرکت دولتی در پرداخت بدهی معوقه به شرکت اوکراینی، اساس دعوی امتو علیه اوکراین را تشکیل داد. دیوان داوری استکهلم اگرچه دعوی خواهان را در ماهیت مردود اعلام نمود لکن در صلاحیت دیوان به رسیدگی به دعوی حاضر و قابلیت استماع این دعوی توسط دیوان ایرادی وارد ندانست چرا که به طور ضمنی و با تلقی خواهان به عنوان ذی نفع، وارد رسیدگی به ماهیت دعوی گردید و دعوی خواهان را با این استدلال که اقدامات دولت اوکراین را مخالف قوانین و مقررات و مخالف اصول و قواعد بین المللی ندانست، در ماهیت مردود اعلام نمود.

۶ نتیجه

دعای سهامداران علیه دولت ها در حقوق بین الملل امری نو پا می باشد که با تنظیم معاهدات دو و چند جانبه سرمایه گذاری پا به عرصه‌ی حقوق بین الملل نهاد. در گذشته، حمایت از اتباع بیگانه صرفاً از طریق حمایت سیاسی مقدر بوده است و سهامداران نیز از این قاعده مستثنی نبوده اند. بنابراین در صورتی که حقوق سهامداران در عرصه‌ی بین المللی مورد تعدی واقع می شد، سهامداران نمی توانستند شخصاً به طرح دعوی علیه دولت برای جبران خسارات وارده اقدام نمایند، بلکه دولت متبوع سهامدار از طریق حمایت دیپلماتیک و مراجعه به دیوان بین المللی دادگستری می توانست نسبت به استیفاء حقوق تبعه خود اقدام نماید.

¹AMTO, Stockholm Arbitration N° 080/2005.

انگلستان دعوی سهامداران را مطابق قاعده خواهان مناسب نمی پذیرد و بر اساس اصل عدم خسارت انعکاسی، دعوی غیر مستقیم سهامداران را مردود اعلام می نماید. اما در موارد بسیار استثنایی و در صورتی که دعوی شرکت فاقد سبب باشد و امکان اقامه دعوی از طرف شرکت وجود نداشته باشد، سهامدار می تواند اقدام به طرح دعوی نماید. از این رو، اگرچه سیاست و نظم حقوقی ایجاب می نماید که شرکت برای خسارات طرح دعوی نماید، اما در مواردی که حقی جبران نشده باقی می ماند، اصول اولیه کنار گذاشته می شوند و در موارد استثنایی به سهامدار حق اقامه دعوی اعطاء می گردد. متأسفانه در حقوق ایران اساساً سخنی از دعوی غیر مستقیم سهامداران به میان نیامده است و در این خصوص ساکت می باشد و صرفاً یک پنجم سهامداران می توانند نه به نام خود، بلکه به نام و از طرف شرکت اقامه دعوی نمایند. این رو، عدم پیش بینی حقوق ایران در خصوص دعاوی انعکاسی، موجب سوءاستفاده های احتمالی و عدم جبران خسارات وارده می گردد. بنابراین، بهتر آن است بر اساس اصل جبران خسارت و قاعدهی لاضرر قانونگذار در تدوین و اصلاح قانون به این مهم عنایت نماید.

توافقنامه های سرمایه گذاری بین المللی دو اثر در پی داشته اند: اول که آن به سهامداران در مراجع حقوقی بین المللی حق اقامه دعوی و سمت اعطاء نموده اند و دومین اثر، شناسایی حق جبران خسارات انعکاسی و غیر مستقیم توسط داوری های سرمایه گذاری است. در واقع توافقات و قراردادهای سرمایه گذاری بین المللی، مبنایی برای سهامداران در اقامه دعوی علیه دولت میزبان بنیان نهاده که از رضایت دولت متعاهد نشأت می گیرد. اگرچه این توافقنامه ها در خصوص خسارات و دعاوی غیر مستقیم صراحت ندارند، اما رویه های داوری سرمایه گذاری، اطلاق این شروط را حمل بر شمول دعاوی غیر مستقیم نموده است و جبران را هم شامل حقوق و هم منافع دانسته است. این نگرش به کرات در داوری های متعدد سرمایه گذاری که به موجب معاهدات دو جانبه جند جانبه تشکیل شده بودند مورد تاکید قرار گرفت.

بر خلاف حقوق بین الملل که دعوی سهامداران اعم از مستقیم یا غیر مستقیم به رسمیت شناخته شده است، در حقوق داخلی کشورها اصل بر عدم خسارت انعکاسی است و سهامداران در اقامه دعوی غیر مستقیم، فاقد سمت هستند. حقوق

منابع

- Bagge, A. (1958). "Intervention on the Ground of Damage caused to Nationals, with Particular Reference to Exhaustion of Local Remedies and the Rights of Shareholders". *Brit. YB Int'l L.*, 34, 162.
- Douglas, Z. (2009). "The International Law of Investment Claims" (Cambridge: Cambridge University Press).
- Dunn, Frederick S. (1932). "The Protection of Nationals: A Study in the Application of International Law" (Baltimore: The Johns Hopkins Press).
- Eskini, R. (1999). "Commercial law: Trading corporation", Publisher: [Organization for the Study and Compilation of Humanities and universities Books](#), Vol 2.(In Persian).
- Lillich, R. B. (1963). "International Claims: A Comparative Study of American and British Postwar Practice". *Ind. LJ*, 39, 465.
- Shahbazee nia, M. (2007). "Dispute settlement arising from

- investment". Institute of business studies and research.(In Persian).
- Vanhonnaker, L. (2020). "Shareholders' Claim for Reflective Loss in International Law". Cambridge University Press.
- Asadloo, M. (2019). "Starting Point of Interaction of Investment Agreements with Intellectual Property Rights", International Law year, 36 fall and winter, No. 61. (In Persian).
- Chaisse, J. (2016). "Shareholder Protection Reloaded-Redesigning the Matrix of Claim for Reflective Loss". ۵۲ Stan. J. Int'l L. 51.
- Ebrahimi, S.N. & Soltanzade, S. (1393). "The concept of investment in arbitration procedure of International Centre for Settlement of Investment Disputes (ICSID)". International law Journal, summer ,No. 5), 108-77. (In Persian).
- Gaukrodger, D. (2013). "Investment Treaties as Corporate Law: Shareholder Claims and Issues of Consistency". OECD Working Papers on International Investment, 2013/03, OECD Publishing.
- Gaukrodger, D. (2014). "Investment Treaties and Shareholder Claims: Analysis of Treaty Practice". OECD Working Papers on International Investment.
- Jennings, R. (1961) "State Contracts in International Law" .37 British Yearbook of International Law 156.
- Juratowitch, B. (2011). "Diplomatic Protection of Shareholders" 81 British Yearbook of International Law 281.
- Korzun, V. (2010)." Shareholder Claims for Reflective Loss: How International Investment Law Changes Corporate Law and Governance". Post-convention- November 26, U. Pa. J. Int'l L.
- Lillich, R.B. (1971). "The Rigidity of Barcelona" 65 American Journal of International Law 522.
- Lin, J. L. S. (2007). "Barring recovery for diminution in value of shares on the reflective loss principle". The Cambridge Law Journal, 66(3), 537-558.
- Mahnaz, M. (2011)." Definition of Investment in International Investment Agreement". The International Institute for Sustainable Development Published by the International Institute for Sustainable Development.
- Mann, F. A. (1992) "Foreign Investment in the International Court of Justice: The ELSI Case" 86 American Journal of International Law 92.
- Pasban, M.R. & Jahanian, M. (2013), "Derivative actions and its ritual: A comparative study of Iranian and British Law". Private Law Research, second Year, Fall, No.4.(In Persian).
- Potesta, M. (2011)." The Interpretation of Consent to ICSID Arbitration Contained in Domestic

- Investment Laws". ARBITRATION INTERNATIONAL, Vol. 27, No. 2 ©LCIA.
- Shapira, G. (2003). "Shareholder Personal Action in Respect of a Loss Suffered by the Company: The Problem of Overlapping Claims and" Reflective Loss" in English Company Law. The International Lawyer, 137-152.
- Schreuer, CH.(2005). "Shareholder protection in International law". <https://www.univie.ac.at/intlaw>
- Szasz, P. (2012). "A Practical Guide to the Convention on Settlement of Investment Disputes. Cornell International Law Journal: Vol. 1: Iss. 1, Article 1.
- Teymouri, M.S.& Abbasian, R. & Junidi, L.& Saqri, M. (2017), "legal measures to protect foreign investor property in Iranian and international law". Researchs Periodical of Private and Criminal Law, Summer, No.11.(In Persian).
- Valasek, M. J, Dumberry, P. (2011)." Developments in the Legal Standing of Shareholders and Holding Corporations in Investor-State Disputes.", International Centre for Settlement of Investment Disputes. Volume 26, Number 1.
- Vanhonnaker, L. (2020). "Shareholders' Claim for Reflective Loss in International Law". Cambridge University Press.
- Wedderburn, K.W., (1957). "Shareholders' rights and the rule in Foss v. Harbottle". The Cambridge Law Journal, 15(2), pp.194-215.
- Willems, J. (2011). "The Settlement of Investor State Disputes and China New Developments on ICSID Jurisdiction."South Carolina Journal of International Law and Business: Vol. 8: Iss. 1, Article 2.
- Yannaca-S. K. (2006). "Improving the System of Investor-State Dispute Settlement", OECD Working Papers on International Investment. OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/631230863687>.
- Zamani, S.GH. & daron parvar, A. (2015). "[The dynamics of the concept of "investment" in the light of ICSID certification methodologies](#)". Judicial Law Views, Spring, No. 69.
- Bottini, Gabriel. "The Admissibility of Shareholder Claims: Standing, Causes of Action, and Damage".PhD disss., University of Cambridge, 2017.
- American Intern. Group v. Islamic Republic of Iran, 493 F. Supp. 522 (D.C. 1980).
- AMTO, Stockholm Arbitration N° 080/2005.
- Asian Agricultural Products Ltd v. Republic of Sri Lanka, 4 I.C.S.I.D. Rep. 245.
- Azurix Corporation v. Argentina (Jurisdiction), 43 I.L.M. 262 (2004).
- Barcelona Traction, Light & Power Co., 1970 ICJ 3

- Christensen v Scott, 1 N.Z.L.R. 273, 1996.
- CMS Gas Transmission Co. v. Republic of Argentina, Dec July 17, 42 I.L.M. 788.
- Enron Corp. v. Argentine Republic, ICSID Case No. ARB/01/3, Decision on Jurisdiction (Ancillary Claim, 11 I.C.S.I.D. Rep. 295.
- [Foss v. Harbottle, 2 Hare 461 \(Eng\).](#)(1843).
- GAMI Investments, Inc. v. Mexico, 44 I.L.M. 545 (2004).
- Giles v. Rhind, 2002 E.W.C.A. Civ 1428 (2002).
- Johnson v. Gore Wood & Co.(No. 2), 2003 E.W.C.A. Civ 1728.
- Mokdev International LTD, ICSID, Case No. ARB(AF)/99/2.
- Palma, ICSID Case No. ARB/03/24.
- Prudential Assurance Co Ltd v Newman Industries Ltd (No 2): CA 1982.
- Republic of Guinea v. Democratic Republic of the Congo)(Preliminary Objections), 2007 I.C.J. Rep 582 (2007). 555
- Republic of Guinea v. Democratic Republic of the Congo)(Judgment), 2010 I.C.J. Rep 639 (2010).
- Suez, ICSID Case No. ARB/03/17 .